

У выніку падобнага паралельнага вывучэння названых курсаў студэнты будуць добра ведаць функцыі беларускай мовы як асноватворнага кампанента нацыянальнай культуры, валодаць поўным наборам прафесійнай лексікі, адэкватна ўспрымаць прафесійныя тэксты і навуковую галіновую інфармацыю, складаць і весці на беларускай мове дзелавую дакументацыю, што для будучых юрыстаў – адна з найгалоўнейшых задач.

Л.У. Хрышчановіч

Часопіс “Пагоня” ў Аўстрыі

Сёння можна з упэўненасцю сказаць, што літаратура беларускай эміграцыі больш не з’яўляецца той *tabula rasa*, якой яна была яшчэ да пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Больш таго, мастацкае слова тых, хто воляй лёсу апынуўся за межамі радзімы, уключана ў агульны кантэкст гісторыі беларускай літаратуры і стала здабыткам нацыянальнай культуры. Аднак па-ранейшаму застаюцца не асветленымі многія бакі літаратурнай дзейнасці пісьменнікаў-эмігрантаў, у прыватнасці, тыя, што тычацца выдання газет і часопісаў, якіх, як вядома, выходзіла каля 100 найменняў. Пра многія з іх – такія, як “Шыпшына”, “Бацькаўшчына”, “Шляхам жыцця” – мы ведаем па шматлікіх публікацыях. Некаторыя нам зусім невядомыя альбо малавядомыя. Сярод іх – часопіс “Пагоня”, які выдаваўся ў Аўстрыі. Два нумары названага часопіса (трэці і чацвёрты) былі падараваны аўтару гэтай публікацыі аўстрыйскім даследчыкам Ф. Нойрайтэрам, перакладчыкам і складальнікам вядомай анталогіі беларускай літаратуры ў перакладзе на нямецкую мову. Кім выдаваўся гэты часопіс? Калі? Якія матэрыялы былі змешчаны ў ім, і хто быў іх аўтарам? Вось тое кола пытанняў, на якія мы паспрабуем адказаць.

Вядома, што пасля Вялікай айчыннай вайны ў Германіі былі створаны лагеры для перамешчаных асобаў (*displaced persons*). А праз некаторы час, 5 студзеня 1945 г., было створана згуртаванне беларускіх пісьменнікаў-эмігрантаў, якое актыўна дзейнічаць пачало з 1946 г. Кансалідуючым цэнтрам літаратурных сіл беларускай эміграцыі стаў часопіс “Шыпшына”, пра які пад-

рабазна распавядае Л. Савік у кнізе “Пакліканья”. Што тычыцца часопіса “Пагоня”, то ён выдаваўся ў Зальцбургу з 1946 г. Яго згаданыя вышэй нумары выйшлі: трэці – у чэрвені-ліпені, чацвёрты – у лістападзе 1946 г. Калі ўлічыць той факт, што ўжо ў 1947 г. эмігранты раз’язджаюцца з лагераў у розныя краіны свету (найбольш у ЗША), да таго ж рэдактар “Пагоні” Ул. Дудзіцкі ад’язджае ў Іспанію, то можна меркаваць, што часопіс спыніў сваё існаванне менавіта ў гэтым годзе.

Ул. Дудзіцкі адносіўся да той вялікай кагорты таленавітых людзей Беларусі, жыццё і лёс якіх былі скалечаны сталінскай уладай. Ён не па чутках ведаў аб канцлагерах ГУЛАГа. У 30-я гады, як “вораг народа” малады пісьменнік быў сасланы ў Сібір. Пасля вызвалення, напярэдадні вайны, выкладаў у ветэрынарным тэхнікуме, які знаходзіўся ў Курасоўшчыне (у той час прыгарад Мінска). Ул. Дудзіцкі падтрымліваў ідэі нацыянальнага адраджэння, прымаў актыўны ўдзел у рабоце “Беларускага культурнага згуртавання”, якое падчас вайны ўзначальваў Яўген Калубовіч. Пры гэтым ён не меў ніякіх ілюзій у адносінах да нямецкіх акупантаў, быў перакананы, што беларусы самі “здабудуць сабе волю ў барацьбе супраць усялякіх акупантаў”. Пра фашыстаў ён пісаў: “...ўчора за сьпінай нашаю // нашай сьмерці кавалі нажы...”. У 1944 г. ён стаў перад выбарам: эмігрыраваць альбо застацца на радзіме і зноў апынуцца ў зняволенні. Германія, Аўстрыя, Іспанія – такі шлях чакаў яго на чужбіне. У Аўстрыі, у Зальцбургу, ва ўкраінскім лагера для перамешчаных асобаў, у якім знаходзіліся і беларусы, лёс звёў Уладзіміра Дудзіцкага з Алесем Салаўём. Відавочна тады і ўзнікла ідэя выдання “Пагоні”. Часопіс выдаваўся на рататары. Тытульны ліст упрыгожвала выява вершніка на кані, змешчаная пад назвай “Пагоня”. Унізе малюнак: перакрыжаваныя мячы з дубовымі лісткамі, з якіх прарастае жолуд. Злева ўздоўж ліста намаляваны беларускі арнамент. У трэцім нумары ўказаны адрас рэдакцыі: Зальцбург. ДП ЦЭНТЭР “Легэн”. На першай пасля тытульнага ліста старонцы пазначана: літаратурна-гістарычны часопіс. У ім, акрамя мастацкіх твораў, друкаваліся артыкулы, у якіх асвятляліся самыя розныя старонкі нашай гісторыі. Так, у памянёных нумарах змешчаны публікацыі А. Грыцука “Да пытання Крэўскай уніі” (№ 3), “Беларусь і польска-шведская вайна” (№ 4), нарысы А. Барысаўскага “Белавежская пушча” (№ 3) і “Трокі” (№ 4), артыкулы У. Глыбіннага “Беларуская мова ў гісторыі Беларусі”

(№ 3) і “Залаты век” (№ 4), а таксама нарысы Ю. Віцьбіча “Там, дзе шуміць незабытнае Пола” (№ 3) і “Б’е з-пад муру сьвятая крыніца” (№ 4). Значнае месца ў часопісе займае мастацкая проза, прадстаўленая такімі імёнамі, як Мікола Дварэцкі, С. Алесь, Вольга Таполя, Тамара Залеская, Юрка Віцьбіч. Заўважым, што ў “Пагоні” друкаваліся творы не толькі пісьменнікаў-эмігрантаў. Так, у № 3 часопіса было змешчана апавяданне М. Гарэцкага “Лірныя спевы”, якое ў свой час было надрукавана ў зборніку “Рунь” (1914 г.), а таксама драма Канстанцыі Буйло “Сягоньняшнія і даўнейшыя” і драматычны абразок В. Ластоўскага “Адзінокі”, пазначаны як “эпізод з жыцця Ф. Скарыны”.

Сярод праявістых твораў звяртаюць на сябе ўвагу апавяданні Міколы Дварэцкага (больш вядомага пад псеўданімам Ул. Дудзіцкага, сапр. Ул. Гуцька) “Перад бурай” (№ 3), “У палоне думак” (№ 4), якія фактычна з’яўляюцца ўрыўкам з аповесці “Голас крыві”, увесь тэкст якой да гэтага часу не знойдзены. У цэнтры апавяданняў селянін Палікар Ярашэвіч, які перажывае ўсе найскладанейшыя перыпетыі жыцця простага чалавека-хлебараба, звязаныя з калектывізацыяй. У канву апавяданняў уключаны маналогі-разважанні аўтара, якія даюць мажлівасць даведацца пра стаўленне Ул. Дудзіцкага да такіх далёкіх і такіх балючых для сапраўднага гаспадара момантаў-падзей, якія несла з сабой калектывізацыя: “...хацелася падыйсці да Палікара Ярашэвіча, узяць у рукі каляныя яго далоні і сказаць: “...Ня журыся, Палікар Ярашэвіч! Чуеш, як моцна пахне зямля? Пэўна што чуеш... Хто ж, як ня ты, араў і маеш далей араць свае Пяшчанкі?.. Хто ж, як ня ты паліваў гарачым потам чорную ральлю, каб так высока ўзьняліся пад сонцам, напоеныя ім, тваім потам, жыццядайныя травы зямлі? Толькі ты, Палікару!”

Змешчаныя ў часопісе апавяданні Ул. Дудзіцкага вызначаюцца тонкім псіхалагізмам і глыбокім веданнем народнай мовы. Знаёмства з імі сведчыць аб спрактыкаванасці, аднароднасці і таленавітасці іх аўтара.

Сярод праявістых твораў “Пагоні” надзвычай злабадзённа прагучала апавяданне Алеся Салаўя “Белы снег”, падпісанае С. Алесь (сапр. Альфрэд Радзюк). Яно закранула такую складаную праблему, як Чалавек і Радзіма. З аднаго боку – бязмежная любоў героя да роднай зямлі, жаданне бачыць яе вольнай і шчаслівай, з другога – немагчымасць быць з ёй, дайсці да яе, адчуць яе клопат пра сваіх дзяцей.

“Алесю пашчасціла вырвацца з чужацкіх мясцінаў. Цяпер – шлях да радзімы”. Чацвёрты дзень ён ідзе дадому і чацвёрты дзень – снег, снег. Зняможаны, так і не дабраўшыся да родных мясцін, ён памірае: “На асьнежаным гасьцінцы, раскінуўшы рукі, ляжаў на спіне чалавек. Струменьчыкі чырвонай крыві замерзлі на шчацэ. На каўняры, на белым сьнезе...”

Замоўкла сэрца. Заціхла дыханне. Спыніліся думкі. Анямелі пачуцці.

Памёр чалавек.

Белы снег... чырвоная кроў...”

Белы і чырвоны. Сімвал чысціні і сімвал пакуты і болю. Пакутлівым аказаўся лёс яшчэ аднаго героя з апавядання А. Салаўя. У № 3 “Пагоні” змешчана апавяданне Тамары Залескай “Чужы”. Вядома, што Тамара Залеская – гэта адзін з псеўданімаў Алеся Салаўя. Апавяданне не было завершана. Аўтар пакідае свайго героя Сцяпана Кажуру ў той момант, калі ён, пасля ўсіх няшчасцяў, пачынае абуджацца да жыцця. У канцы тэксту пазначана: “Заўвага рэдакцыі: На гэтым перарываецца прысланае ў рэдакцыю апавяданне «Чужы». Відаць, паважаная аўтарка ня ўклала праз памылку ў куперт апошніх балонак твору. Навязаць лучнасць з аўтаркай нам не ўдалося...”

Застаецца толькі здагадацца, чаму апавяданне не было закончана тут, у Аўстрыі, і ці было яно закончана ўвогуле.

Той факт, што ў адным нумары Алесь Салавей і Ул. Дудзіцкі выступалі пад рознымі псеўданімамі (адпаведна Тамара Залеская і Ул. Глыбінны), гаворыць сам за сябе: часопісу яўна бракавала матэрыялу, таму памянёныя аўтары і выдаўцы “Пагоні” такім чынам выпраўлялі становішча.

У № 3 часопіса змешчаны вершы Ул. Дудзіцкага і Алеся Салаўя. Ул. Дудзіцкі прадстаўлены вершамі, напісанымі яшчэ на радзіме: “Ізноў я тут” (1943), “Блізкі і такі знаёмы” (1943), “Плача кроплямі золата дзень” (жнівень, 1944), “Балючым накіпам свае крыві” (1943), “Я з песьняй упоруч пайду” (1943). Сярод названых вершаў асаблівым гарачым пачуццём, акрэсленай грамадзянскай пазіцыяй вылучаецца верш “Плача кроплямі золата дзень”. Нягледзячы на ўсе нягоды, на перажытае прыніжэнне чалавечай годнасці, паэт знаходзіць у сабе душэўную моц, каб “не скарыцца, не змоўкнуць”:

Мо’скарыцца, замоўкнуць мо’
Не!

Не замоўкне душы мае песьня!
Узляціць у блакіт, няжывога
скране
І заплача ля бацькаўскіх
весьніц.

Такім жа настроем – выстаяць, не паддавацца распачы – напоўнены верш
“Балючым накіпам свае крыві”:

Мой сум... // рукамі
Моцнымі яго вазьму, // шпурну,
Каб сэрца не тачыў начамі //.

Маладосць брала сваё, сэрца прагла шчасця, нараджалася надзея.
Менавіта такое адчуванне дае нам прачытанне верша “Я з песьняй упоруч пайду” (1943):

Я з песьняй упоруч пайду,
Хоць шлях будзе йсці і над пусткай...
Адна праімчалася, згасла пара,
Прамчыцца ў грукаце й гэта...
У небе займаюцца зоры, гараць,
Вяшчуюць нам новае лета...

Іншай танальнасцю вызначаюцца вершы А. Салаўя. Неспакой, распач, туга па радзіме, трывога за будучы лёс – асноўны лейтматыў вершаў “Трамвай – даўжэзная, танклявая труна...” (№ 3), “Ужо тры дні” (№ 4), “Стаўся ўсюды госцем выпадковым” (№ 4), “Лясы. Узгоркі. Паплавы” (№ 4).

У вершы без назвы (першы радок: “Да жыцця ад пагібелі крочу...”), да якога А. Салавей узяў эпіграф з Сяднёва “...у дзявочыя вочы, як зоры, мне цяпер, як глядзець, не глядзець”, гучыць тая ж безвыходнасць:

Да жыцця ад пагібелі крочу,
А ратунку ня бачу нідзе,
Мне на вас, непаўторныя вочы,
Як глядзеў я раней – не глядзець.
(Аўстрыя, 8 красавіка 194 г.)

Стан няпэўнасці, разгубленасці раз’ядае душу, згубна дзейнічае на свядомасць. Мажлівасць выказаць у мастацкім творы ўсё, што хвалявала, мучыла, не давала спакою, было пэўным паратункам, своеасаблівым “псіхатэрапеўтычным” сродкам, які лячыў збалелую душу.

Пры ўсёй сваёй “сціпласці” часопіс “Пагоня”, бясспрэчна, адыграў станоўчую ролю ў жыцці беларускіх пісьменнікаў-эмігрантаў. Ён даваў адчуванне далучанасці да роднай зямлі, яе гісторыі і культуры.